

Warszawa, dn. 25.11. 2022 r.

prof. dr hab. Kuba Jałoszyński
Wyższa Szkoła Policji w Szczytnie

RECENZJA

Rozprawy doktorskiej Pana mgr. Jarosława Zwierzyny nt.:

Wodne Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe w Krajowym Systemie Ratowniczo-Gaśniczym Rzeczypospolitej Polskiej

UWAGI OGÓLNE

Zapewnienie bezpieczeństwa oparte jest na wielopodmiotowych i wielosystemowych rozwiązaniach organizacyjnych, funkcjonujących na fundamentach formalno-prawnych. Niewątpliwie Krajowy System Ratowniczo-Gaśniczy jest jednym z najważniejszych z punktu widzenia bezpieczeństwa wewnętrznego państwa. Funkcjonowanie w jego ramach Wodnego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego ma dla niego pierwszorzędne znaczenie, zwłaszcza, jak zauważa we Wstępie Doktorant: *Śmierć w środowisku wodnym, rozumiana jako utrata życia przez utonięcie, jest trzecią pod względem liczebności zgonów przyczyną nagłej niezamierzonej śmierci ludzi na Ziemi*. Działania zmierzające do ograniczenia liczby utonięć, podejmowanie akcji ratowniczych wobec osób zagrożonych w wodzie, stanowią wyzwanie dla systemu, co powoduje konieczność współdziałania i współpracy w ramach KSR-G z organizacjami profesjonalnie zajmującymi się ratownictwem wodnym. Taką organizacją jest Wodne Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe.

WOPR ma ugruntowaną, opartą na wieloletnich doświadczeniach, pozycję skutecznego podmiotu w obszarze bezpieczeństwa na wodach. Ogromna rzesza ochotników pełni służbę na akwenach wodnych praktycznie przez cały rok, tak na

wodach otwartych jak i basenach. Realizują również zadania w ramach KSR-G, współdziałając i współpracując z innymi podmiotami systemu.

Wysiłek podjęcia badań naukowych i opracowania ich w formie rozprawy doktorskiej, w tematyce określonej jej tytułem, postrzegam pozytywnie. Doktorant znalazł obszar niewiedzy – problem naukowy, poddał go naukowej eksploracji.

OCENA METODOLOGICZNA ROZPRAWY, OCENA MERYTORYCZNA ROZPRAWY

Układ rozprawy stanowi spójną całość. Poziom pisarskiego ujęcia wyników badań jest poprawny i zrozumiały.

Dysertacja liczy łącznie z 422 stron. Składa się ze wstępu, czterech rozdziałów, zakończenia, wykazu bibliografii, spisu rysunków i tabel oraz aneksów.

We **Wstępie**, Doktorant dokonał wprowadzenia w obszar badań jakim jest funkcjonowanie Wodnego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego w Krajowym Systemie Ratowniczo-Gaśniczym. Jak wskazuje: *Pośród wielu podmiotów uprawnionych do ratownictwa wodnego to jednak WOPR, będący podmiotem wspierającym Krajowy System Ratowniczo-Gaśniczy (KSRG), od lat wnosi największy wkład w rozwój ratownictwa wodnego w tym wiodącym systemie ratowniczym w Polsce. W chwili tworzenia KSRG od 1991 r. WOPR był praktycznie jedynym podmiotem, realizującym ratownictwo wodne na terenie całego kraju, dlatego też to na bazie wieloletnich doświadczeń tej organizacji wprowadzono do zakresu obowiązków PSP (skr. PSP) ratownictwo wodne.*

Zawartość merytoryczna poszczególnych rozdziałów recenzowanej rozprawy jest zgodna z syntetycznym streszczeniem ich treści we „Wstępie”:

- **W rozdziale pierwszym** przedstawiono historię ratownictwa wodnego od najwcześniejszych jego śladów na świecie, gdzie przyjęto, że jest to pojawienie się umiejętności pływania jako zdolności użytecznej człowieka, będącej kluczową kompetencją w ratownictwie wodnym. Kolejnym materiałem poszukiwanym w historycznych źródłach pisanych, są pierwsze wzmiankowania o incydentach ratowania z wody tonących po to, by następnie próbować ustalić okres, w którym wyodrębnia się w świadomości ludzkiej tożsamości nowej dziedziny życia społecznego, związanej z medycyną,

aktywnością fizyczną i środowiskiem wodnym. Kolejnymi aspektami, przez które analizowana jest historia ratownictwa wodnego na przestrzeni dziejów są: znaczenie ratownictwa wodnego dla rozwoju medycyny i ratownictwa medycznego oraz ewolucja techniki działań ratowniczych i sprzętu ratowniczego. Szczególnie wyodrębnione na osi czasu jest pojawienie się najwcześniejszych przejawów ratownictwa wodnego na ziemiach polskich, a zwłaszcza powstanie pierwszych organizacji ratowniczych i Wodnego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego.

W rozdziale Doktorant odwołuje się między innymi do współpracy Wodnego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego z Biurem Ochrony Rządu: *Współpracę z Biurem Ochrony Rządu (skr. BOR) WOPR podjął w dniu 27 listopada 2002 r.* W mojej ocenie, dla poprawności i zgodności ze stanem faktycznym, należało zauważyć, że formacja taka obecnie nie istnieje, a jej spadkobierczynią jest Służba Ochrony Państwa.

— **Rozdział drugi to tzw. rozdział metodologiczny**, który odnosi się do problematyki przeprowadzonych w toku przewodu badań metodami teoretycznymi i empirycznymi oraz do zastosowanych metod i technik badawczych. Prezentuje on cele tych badań, pytania oraz hipotezy badawcze. W tym rozdziale precyzyjnie określono główny problem badawczy, sprowadzający się do głównego pytania badawczego oraz szczegółowe pytania badawcze, którym przyporządkowano poszczególne rozdziały i części pracy, będące dla nich odpowiedzią.

Pierwsze moje spostrzeżenie, po zagłębieniu układu rozprawy (spisu treści), to niezrozumienie i pytanie: dlaczego rozdział metodologiczny jest rozdziałem drugim? Jednakże Doktorant wprowadza wyjaśnienie tej sytuacji, oddalając krytyczną ocenę recenzenta dla takiego zabiegu: *Niniejszy rozdział metodologiczny jest rozdziałem drugim dysertacji, a kolejność taka wynika z przyjętego przez Wydział Nauk o Bezpieczeństwie Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego obowiązującego schematu rozpraw doktorskich.* Trudno jest znaleźć uzasadnienia dla takiego (...) obowiązującego schematu rozpraw doktorskich (...). Rozprawa doktorska to pisarskie sprawozdanie z przeprowadzonych badań. Należy przy tym wyraźnie podkreślić – cała rozprawa. Uzyskane wyniki badań zostały oparte o

wykorzystane do tego celu metody, techniki i narzędzia badawcze. Przecież rozdział pierwszy, który według tego schematu konstrukcji rozprawy jest „wyjęty” z ram rygorów metodologicznych, w istocie jest również efektem badań naukowych. Już na pierwszy rzut oka widać, że wykorzystano do jego opracowania chociażby metodę krytycznej analizy literatury przedmiotu. Nie znajduję żadnego uzasadnienia dla wprowadzenia takiego rozwiązania w odniesieniu do układu rozprawy. Przepraszam za śmiałość, ale postulowałbym zweryfikowanie przez Uczelnię przyjętego rozwiązania.

Uważam, że tytuł rozdziału – „Metodologia pracy” jest co najmniej niefortunny. Jak już wcześniej wskazałem, rozprawa to pisarskie sprawozdanie z przeprowadzonych badań naukowych. Praca (określenie dla tego typu prac kwalifikacyjnych jako „praca” osobiście mnie razi, w mojej ocenie powinna się używać określenia: „rozprawa” lub „dysertacja”) jest przedmiotem, swoistą książką (nierzadko przybiera taką formę i jest wydawana i dostępna powszechnie na rynku wydawniczym). Jak więc przedmiot może mieć „metodologię”? Niepoprawnym jest również umieszczenie w rozdziale tylko jednego podrozdziału, jeszcze do tego błędnie numerowanego – powinno być 2.1 a nie 2 – błąd pisarski. Rozdziały powinny mieć, zgodnie z zasadą symetrii, minimum dwa podrozdziały. Nie widzę uzasadnienia dla treści dotyczących teoretycznych odwołań do szeroko rozumianej teorii metodologii badań naukowych. Rozdział ma wszakże dotyczyć założeń metodologicznych przeprowadzonych badań, których efekty stanowią zawartość rozprawy.

Doktorant w rozdziale określił: *Cel poznawczy badań zawiera się w określeniu uwarunkowań taktyki Wodnego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego jako podmiotu ratownictwa wodnego, wspierającego Krajowy System Ratowniczo-Gaśniczy, natomiast celem użytecznym pracy jest doskonalenie analizowanej taktyki i procedur ratowniczych w Krajowym Systemie Ratowniczo-Gaśniczym ze szczególnym uwzględnieniem PSP, poprzez implementację techniki i taktyki stosowanej w WOPR.* Uważam, że trafniejszym było użycie określenia „identyfikacja taktyki” zamiast „określenie uwarunkowań”. Nie trafia do mnie również określenie o „doskonaleniu analizowanej taktyki”. Analiza to metod badawcza, jej wykorzystanie jest czynnością (sposobem uzyskania, dojścia, do celu), a czynność nie może być celem badań naukowych. Główny problem badawczy (...) czy i w jakim zakresie

taktyka i technika działań ratowniczych wypracowana przez WOPR może zostać implementowana przez jednostki KSRG, Państwową Straż Pożarną i Ochotniczą Straż Pożarną?, nie budzi moich wątpliwości, czego nie mogę powiedzieć w odniesieniu do problemów szczegółowych: 3. i 4., które brzmią:

3. *Dlaczego taktyka prowadzenia akcji ratowniczych nad wodą nie jest jednolita w ramach KSRG?*
4. *Czy istnieje współpraca WOPR z PSP oraz OSP w ramach KSRG, czy jest potrzebna i powinna być kontynuowana?*

pytanie 3. zawiera de facto stwierdzenie stanu faktycznego (można powiedzieć, że zawiera odpowiedź), a pytanie 4. (ma formułę pytania zamkniętego: odpowiedź może być tylko „tak” lub „nie”) jest to w mojej ocenie nieszczęśliwie sformułowanie.

Uważam, że hipoteza badawcza: *Natomiast główna hipoteza badawcza sprowadza się w istocie do przyjęcia założenia, że jest możliwa implementacja niektórych elementów taktyki i techniki WOPR przez PSP i OSP, pomimo różnic w strukturze omawianych podmiotów, w zakresie wyszkolenia i zmiany części procedur dysponowania w PSP, została sformułowana prawidłowo.*

Doktorant skupił się na wskazaniu wykorzystania w badaniach wyłącznie metody analizy, odwołał się też do sondażu diagnostycznego (co powtórzył w zakończeniu), a przecież wykorzystywał także inne metody badawcze, chociażby syntezę. Używa również podziału na badania teoretyczne i empiryczne, który to podział jest uznawany obecnie na świecie jako archaiczny. Mówi się obecnie o metodach badawczych nie dzieląc ich na dwa zbiory. Przywoływana wcześniej metoda krytycznej oceny literatury przedmiotu byłaby zapewne zakwalifikowana przez Doktoranta do zbioru metod teoretycznych. Tymczasem, jak się zastanowimy to wykorzystując ją należy wykonać szereg czynności: podejść do półki z książkami, wziąć konkretną publikację, podejść do biurka, usiąść, otworzyć publikację, itd.

— **Systematyka rozdziału trzeciego**, dotyczącego techniki i taktyki ratownictwa wodnego, w niniejszej dysertacji ułożona jest od decyzji taktycznych, dotyczących wyboru technik ratowniczych i sprzętu ratowniczego, przez poziom dysponowania sił i środków ratowniczych do opisu działań dotyczących kwestii strategii akcji. Poziom uszczegółowienia, wzrastający w obrębie analiz technik ratowniczych i poziomu wykorzystania sprzętu, wynika z

interpretacji taktyki stosowanej na miejscu zdarzenia, która uwarunkowana jest poziomem wykszolenia ratowników oraz posiadaniem sił i środków (poza zmiennymi; pozostającymi poza wpływem systemowych rozwiązań tj. stanu uszkodowanego, środowiska działania i panujących warunków). Poszukując uzasadnienia dla decyzji dotyczących wyboru techniki i taktyki ratowniczej w podrozdziałach rozdziału trzeciego, zostaje najpierw scharakteryzowane środowisko, w którym wykonywane jest ratownictwo wodne oraz w sposób szczegółowy zjawisko powodzi, a następnie incydenty i skala utonięć na świecie i w Polsce. Jako pierwszy podrozdział trzeciego rozdziału umiejscowiono siatkę pojęciową, ujednolicającą rozumienie poszczególnych terminów w całym opracowaniu. Podrozdział dotyczący siatki pojęciowej został wprowadzony do pracy doktorskiej, ze względu na odmienne znaczenie poszczególnych terminów związanych z ratownictwem wodnym, na gruncie różnych nauk, a nawet u poszczególnych autorów publikacji. Różnice te uwidaczniają się już na etapie tworzenia głównej hipotezy badawczej w aspekcie kluczowych dla analizy pojęć technika i taktyka. To również w trzecim rozdziale znalazła się charakterystyka WOPR i podmiotów KSRG-PSP, OSP oraz ich kompetencje w zakresie ratownictwa wodnego.

— **Rozdział czwarty** przedstawia wyniki badań metodami empirycznymi, jakimi były sondaże diagnostyczne wykonane techniką wywiadu eksperckiego za pomocą kwestionariusza wywiadów eksperta i ankiet dla ratowników WOPR i strażaków PSP i OSP. W tym rozdziale zostały również zweryfikowane szczegółowe hipotezy badawcze dotyczące:

- założenia, że technika i taktyka ratownicza WOPR uwarunkowana jest: ogólną sprawnością motoryczną, umiejętnościami pływackimi i specjalnymi systematycznie weryfikowanymi, rozbudowanym systemem szkolenia i nadawania stopni w ratownictwie wodnym oraz wysokim poziomem kadry instruktorskiej,
- założenia, że różnice w technice i taktyce ratowniczej w ratownictwie wodnym pomiędzy WOPR a PSP dotyczą przede wszystkim szybkości działania, to jest czasu dotarcia na miejsce oraz zakresu kompetencji adekwatnego do rodzaju zdarzenia i jego etapu,

- założenia, że taktyka nie jest jednolita z uwagi na odmiennosc przyjętych działań ratunkowych opartych w PSP na modelu przeciwpowodziowym, a w WOPR na modelu natychmiastowej interwencji,
- założono, że współpraca WOPR z PSP i OSP w ramach KSRG istnieje, jest potrzebna oraz powinna być kontynuowana.

Rozdział czwarty stanowi wartość dodaną, która jest wynikiem przeprowadzonych przez Doktoranta badań. Zawartość rozdziału odwołuje się do wyników badań uzyskanych techniką ankietowania: *Badania przeprowadzono w formie ankiety internetowej na próbie celowej złożonej z ratowników wodnych zrzeszonych w strukturach Śląskiego Wodnego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego oraz wśród strażaków, zarówno funkcjonariuszy Państwowej Straży Pożarnej, jak i ochotników zrzeszonych w Ochotniczych Strażach Pożarnych województwa śląskiego. W badaniu wzięło udział 387 respondentów, z czego ratownicy wodni WOPR stanowili jedną trzecią (32,3%) ankietowanych, natomiast strażacy z PSP oraz OSP pozostałe dwie trzecie (67,7%) próby badawczej. Było to zgodne z zamierzeniami, by poszczególne środowiska respondentów były reprezentowane po równo. Uzyskane wyniki pozwoliły Doktoratowi na sformułowanie uogólnień i wniosków, do najważniejszych Pan Jarosław Zwierzyna zaliczył;*

- (...) współpraca podmiotów WOPR z PSP i OSP w ramach KSRG istnieje, jest potrzebna oraz powinna być kontynuowana.
- (...) technika i taktyka ratownicza WOPR uwarunkowana jest: ogólną sprawnością motoryczną, umiejętnościami pływackimi i specjalnymi systematycznie weryfikowanymi, rozbudowanym systemem szkolenia i nadawania stopni w ratownictwie wodnym oraz wysokim poziomem kadry instruktorskiej.
- (...) możliwa jest implementacja niektórych elementów techniki i taktyki ratownictwa wodnego, stosowanych w WOPR przez PSP i OSP, pomimo różnic w strukturze tych podmiotów, w zakresie wyszkolenia i zmiany części procedur dysponowania w PSP.

Drugą techniką badawczą, w ramach sondażu diagnostycznego, był wywiad ekspercki: *Eksperti, którzy zostali wybrani do przeprowadzenia wywiadów z zakresu ratownictwa wodnego, zostali wytypowani pod kątem szczególnego dorobku*

zawodowego i wiedzy w zakresie szeroko rozumianego bezpieczeństwa, szczególnie zaś w sprawach dotyczących ratownictwa wodnego realizowanego przez WOPR i w ramach KSRG przy współpracy z PSP i OSP. Dorobek w przedmiotowej dyscyplinie potwierdzają między innymi piastowane przez ekspertów funkcje i posiadane tytuły, pośród nich znaleźli się: z-ca Komendanta Wojewódzkiego PSP, Koordynatorzy Wojewódzcy ratownictwa wodnego PSP (2 osoby), Członkowie Zespołu ds. ratownictwa wodnego przy Komendancie Głównym PSP (3 osoby), Dowódcy Specjalistycznych Grup Ratownictwa Wodno-Nurkowego (skr. SGRWN - 2 osoby), Prezesi WOPR (4 osoby), instruktorzy wykładowcy WOPR (4 osoby) oraz Profesorowie (2 osoby). Pośród ośmiu ekspertów wszyscy posiadają ścisłe związki z ratownictwem wodnym - czterech reprezentuje Państwową Straż Pożarną, w tym trzech jest również ratownikami WOPR, kolejnych czterech ekspertów to przedstawiciele WOPR. Wywiad zorganizowany tzw. swobodny, oparto na wcześniej przygotowanych 11 pytaniach w kwestionariuszu. Doktorant w końcowej części rozdziału skonstatował: Wywiady z ekspertami pozwoliły więc na wstępną weryfikację głównej hipotez badawczej poprzez jej potwierdzenie, że technika i taktyka działań ratowniczych w wodzie wypracowana przez WOPR, może zostać implementowana przez KSRG i jednostki Państwowej Straży Pożarnej oraz Ochotniczej Straży Pożarnej z pewnymi zastrzeżeniami, dotyczącymi ilości i konkretnych technik i taktyk oraz warunków koniecznych do spełnienia przez KSRG.

Uwagi zawarte w ocenie merytorycznej zawartości rozdziałów nie wpływają na moją pozytywną ocenę ich treści.

W **Zakończeniu** Doktorant podsumował wyniki badań. Zabieg ponownego odwoływania się do celów badań, problemu badawczego i hipotez uważam za zbędny. Nasuwa mi się pytanie: Po co to powtarzać? Samo odniesienie się do rezultatów badań w zupełności by wystarczyło.

W **Zakończeniu**, na stronach 344 – 345, znajduje się szereg postulatów praktycznych:

- rozszerzyć czas szkolenia do min.80 godz., tym bardziej że w obrębie dotychczasowego programu, realizowane jest szkolenie z zakresu ratownictwa lodowego, podczas gdy w WOPR jest to traktowane jako

- szkolenie dodatkowe- specjalistyczne (poza programem szkoleń na stopnie ratownicze);
- rozszerzyć szkolenie o techniki indywidualne na pływalniach krytych umożliwiając metodyczną realizację procesu dydaktycznego
  - przygotowywać strażaków do realizacji działań w szybszych procedurach dających szansę na uratowanie poszkodowanych w procesie tonięć typowych;
  - podnieść poziom wykonywania nurkowania bez sprzętowego i w sprzęcie ABC na wstrzymanym oddechu. Jest to szczególnie zasadne ze względu na sytuację dojazdu jednostek PSP, do tonięcia osób, które z racji upływu czasu mało prawdopodobnie mogą się znajdować na powierzchni;
  - poszerzyć normatyw wyposażenia w sprzęt a w ślad za tym rozwinąć techniki jego wykorzystania w oparciu o doświadczenia WOPR, która jako organizacja specjalistyczna będąca członkiem międzynarodowego związku organizacji ratownictwa wodnego (ILS) ma większy dostęp do światowych nowości w sprzęcie i sposobów jego wykorzystania;
  - podnieść poziom szkolenia z zakresu podstawowego który z racji specyfiki tonięć i rozmieszczenia jednostek JRG jest głównym realizatorem działań, dających szansę na uratowanie osoby tonącej. Działanie grup SGRWN realizujących zakres specjalistyczny pozostawić skoncentrowane na akcjach humanitarnych i technicznych pod wodą z wykorzystaniem sprzętu do nurkowania na sprężone czynniki oddechowe;
  - rozwinąć szkolenia centralne, kadry instruktorów ratownictwa wodnego w oparciu o standardowe programy;
  - standaryzować programy szkoleniowe ratownictwa wodnego dla podmiotów PSP realizujących zakres podstawowy;
  - w procesie wodnej edukacji ratowniczej na wszystkich szczeblach wykorzystać systemowo instruktorów WOPR;
  - rozwijać ćwiczenia zgrywające w obrębie akcji ratownictwa wodnego wszystkich trzech trybów.

Trafność i celowość tychże postulatów nie budzi moich zastrzeżeń. Natomiast budzi moje zastrzeżenia sposób wprowadzenia ich w tekście, a właściwie brak takiego wprowadzenia. Wcześniejsze akapity dotyczą procesu szkolenia – fakt,

ale pojawiające się enumeratywnie wyliczone postulaty nie jest niczym poprzedzone. Wydaj mi się, że nastąpił tu drobny błąd pisarski.

Wykaz Bibliografii zawiera:

- 15 aktów prawa (prawidłowo powinno być: „źródła prawa”);
- 25 encyklopedii, leksykonów, słowników (wiem, że istnieje spór co do traktowania takich, źródeł jako naukowych);
- 238 publikacji monograficznych;
- 48 artykułów;
- 32 artykuły prasowe (w tym przypadku nie ma wątpliwości co do braku ich naukowego charakteru, stanowią jednakże cenne źródło faktograficzne, uważam, że umieszczenie ich w wykazie bibliograficznym jest uczciwością ze strony Doktoranta);
- 44 źródła internetowe.

Należy przyznać, że jest to ilość imponująca. Stanowi dowód na zaangażowanie i dociekliwość Doktoranta w przeprowadzenie badań naukowych. Dobór źródeł i ich wykorzystanie oceniam pozytywnie.

WNIOSEK KOŃCOWY

Rolą recenzenta jest krytyczna ocena przedłożonej do oceny rozprawy. Uwagi, jakie wniosłem w recenzji, w żaden sposób nie wpływają na moją wysoką ocenę przeprowadzonych badań i uzyskanych w ich wyniku rezultatów. Recenzowana rozprawa doktorska jest cennym źródłem wiedzy merytorycznej, mającej mocne fundamenty naukowe.

Przeprowadzona ocena rozprawy pozwala mi na sformułowanie wniosku końcowego: **dysertacja spełnia warunki określone w Ustawie: O stopniach naukowych i tytułach naukowych oraz stopniach i tytułach w zakresie sztuki, z dnia 14 marca 2003 roku (Dz.U. nr 56 poz. 595 z późniejszymi zmianami).** Jest uporządkowanym materiałem poznawczym, stanowiącym z przeprowadzonych przez Doktoranta badań naukowych – rozwiązaniem problemu naukowego.

W związku z powyższym wnoszę o dopuszczenie Pana mgr. Jarosława Zwierzyńkę do jej publicznej obrony.

